

Atatürke nälet, şeýlemi?

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 23 января, 2025

Atatürke nälet, şeýlemi? ATATÜRKE NÄLET, ŞEÝLEMI?

Köşgүň şeýhulyslamy Mustapa Sabri. Iňlisleriň sarykly oýunjagy.

Sewr şertnamasynyň baglaşylmagy üçin elinden gelenini etdi.

"Iňlis dostlary" ("İngiliz Muhipleri Cemiyeti") jemgyýetçilik guramasyny döredenleriň biri.

Anadoludaky halk azat-edijilik hereketini togtatmak üçin iňlisleriň taslan "Yslam ýaşylbaşy" ("İslam Teali Cemiyeti") guramasyny esaslandyryjylaryň biri.

Milli halk hereketini ("Kuvayi Milliye") ýek ýigrenýärdi.

"Mustapa Kemal we onuň Ankara hökümeti gabhadyr" diýýärdi.

"Guduzlan garakçylar, ganhorlar" diýýärdi.

"Eý, Alladan gorkmaýan, eý, pygambarberden utanmaýan mahluklar" diýip gygyryärdy.

"Bularyň dinsizlik derejesini söz bilen aýdyp-goýar ýaly däl, Jenaby-Hakyň gazaby we näleti bularyň üstüne insin" diýip gargynýärdy.

Milli azat-edijilik göreşiniň belent ruhuny bozmak üçin elinden gelen şeri gaýgyrmaýardı.

"Iňlisleriň, fransuzlaryň we beýleki döwletleriň iki köpüklik Mustapa Kemalyň güýcleriniň zarbasyna boýun egip Stambuldan çykyp gitjekdigine diñe kemalist türk akly ynanyp biler" diýýärdi.

"Greklere kän ýitgi çekdirmek biziň üçin haýyrly we bähbitli bolmaz, iňlisleriň gahary geler, Iňlis ýaly sarsmaz döwlete garşıy hiç hili ýeňiň gazanma ähtimallygy ýokdur" diýýärdi.

"Grek goşuny halyfyň goşunydyr, asyl kellesi goparylmalý mahlukat Ankarada otyr" diýip gygyryärdy.

"Eýý esgerler, Mustapa Kemalyň bikanun emirlerine uýmagyñzyz bes ediň, bularyň göwrelerini düýp-teýkary bilen dünýäden ýok etmek adamzat üçin, musulmanlyk üçin parza öwrüldi, siziň bu haýynlara ytagatyňyz metjitlerimizi-mabetlerimizi harap eýlär,

bu zalymlaryň, bu jandarlaryň yzyna düşeniňiz bes indi, patyşamyz-halyfymyz bolan onuň alyhezretleriniň merhemetli gujagy size gerilendir, Allany, pygamberini söýen gelsin bu tarapa!" diýýärdi.

Ol şu ruhy ahwaly bilenem Mustapa Kemal hakyndaky ölüm fetwasyny ýazdy.

"Mustapa Kemala garşy söweşmek wajypdy."

Munuň bilenem çäklenmedi...

"Kuwaýy Milliyäniň" tarapyna geçen Denizli, Isparta, Uşak, Antalya, Sinop müftülerini wezipesinden boşatdy, Ankara müftüsü Börekçizada Ryfat üçin ölüm permanyny çykardı.

Izmirdäki Grek Ýokary komissarlygyna teklibini berdi: "Mustapa Kemalyň penjesinden gutulmak üçin Günbatar Anadoluda siziň gözegçiliğiňde awtonom hökümet guralyň" diýdi.

Azat-edijilik urşumyz şanly ýeňiş bilen gutaranda, iňlis gämisine münüp Gresiýa gaçdy.

Afinyda gazet çykardı.

Çykarýan gazetinde "Allanyň huzurynda türklükden yüz öwürýärin. Toba, ýa Rebbim, toba edýärin türklüğime, meni türk milletinden saýma" diýip, makala ýazdy.

"Elimden gelse bütün türki halklary araplaşdyrardym, bularyň wagtynda araplaşmandyklaryna janym ýanýar" diýip ýazdy.

Halyflygyň gaýtadan gurulmagy üçin Rim papasyna hat ugratdy, yslamyň adyndan Watikandan haraý isledi.

Gresiýadan kowuldy.

Saud Arabystanyna geçdi, iň soñunda Müsure ýerleşdi, şol ýerde ölüänçä Türkiye respublikasynyň garşysyna hereket etdi.

* * *

Koşgۇn şeýhulyslamy Dürrizada Abdylla.

Mustapa Kemal hakyndaky ölüm fetwasyny çykaran adam.

Bary-ýogy üç aý ýigrimi baş gün şeýhulyslamlyk etdi, şu gysga wagtda ol, hem ölüm fetwasyny çykaryp, hem Sewr şertnamasyna razylyk berip, watana dönüklik etmekde öňüne adam geçirmedi.

Ýek ýigrenýäni "Kuwaýy Milliyedi".

"Jenaby-Hakyň näleti bularyň depesinden insin" diýip

gargynýardy.

Azat-edijilik urşumyz ýeňiş bilen tamamlananda, iňlis gämisine münüp Gresiýa gaçdy, emma, Afiny ony gapysyndanam ätdirmedi.

Ýalbaryp-ýakaryp Hyjaz patyşasynyň hemáyatyna girdi, şol ýerde-de öldi.

* * *

Bu şeýhulyslamlar Mustapa Kemala nälet okaýarkalar, watanymyzda nämeler bolup geçýärdi?

Stambul kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Çanakkale bogazy kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Trakýa kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Izmirden başlanýan ähli Egeý deňziniň kenarýakalary kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Antep, Maraş, Urfa, Adana kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Antep şeýle bir agyr gabaw astyna alnypdy welin, aýal-gyzlarymyz zerdaly (erigiň bir sorty) şäniklerini döwüppowradyp, kepekden edilen hamyra goşup çörek bişirerdiler, açlykdan pişikleri iýmäge mejbür bolupdylar.

Kars, Igdır, Ardahan kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Antalya, Mersin, Hataý kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Bursa, Izmit, Zonguldak, Eskişehir, Burdur kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Topraklarymyzyň bir çetinde Pontus döwletini, ýene bir çetinde Ermenistany, galan böleginde Kürdüstany gurmagy meýilleşdirýärdiler.

Britaniýadan pul alýan patyşanyň nökerlerine garşıy Çapanoglunda, Koçgiride, Anzawurda, ýurduň çar künjeginde tolgunşyklar bolup geçýärdi.

Stambul köcelerinde iňlis, fransuz, italýan, amerikan, grek, alžirli, marokkoly, hindistanly, hatda ýaponiýaly esgerler patrulçylyk çekýärdi.

On ýaşlyja gyzjagazlarymyzyň namysyna degýärdiler.

Iki ýaşlyja bäbeklerimizi tüpeňiň ujundaky süngi pyçagyň (ştyk-nož) ujuna sünjüp, köceme-köçe aýlaýardylar.

Bäbeklerini emdirmesin diýip, täze çaga dogran enelerimiziň

göwüsleriniň ujunu kesýärdiler.

Başyndan geçiren horluklaryndan ýaňa aklyndan azaşan aýallarymyz bardy.

Başyndan geçiren horluklaryndan ýaňa öz şirin janlaryna kast eden juwan gyzlarymyz bardy.

Serediň, anyk adres bereýin: Bursa Osmangazyda çaga-çugalardyr aýal-ebtat bilep bile togsan ýedi adamy metjide gabap oda beripdiler, biçäre adamlary diriligine oda ýakypdylar, penjirelerdäki gözeneklerde garaköyük bolan neresse çagalaryň el yzlary galypdy...

Izmiriň Bergama raýonynda iki ýüzden gowrak ildeşimizi ullakan çukura gapgaryp, oka tutup, soňam meýtlerine benzin döküp otlapdylar.

Aýdynyň Söke raýonynda elli ýedi ildeşimizi guýa üst-üste oklap öldürripdiler.

Ýokarda agzan faktlarymy tassyklaýan on müňlerçe resmi material, fotosuratlar bar.

Kurany-Kerimi bölekläp, sahypalaryny ýeke-ýeke poh-püsülli çukurlara atýardylar, adamlarymyz mukaddes kitabymyzyň sahypalaryny çukurdan çykaryp, ýuwup-arassalap, gözleri ýaşly bagry-girýan halda ýere gömýärdiler.

Çanakkalede şehitliklerimiziň üstüne buşugýardylar.

* * *

Başga nämeler bolup geçdi?

Bulary grek žurnalisti Tasos Kostopoulos kitabynda gürrün berýär...

“Uşak sebitlerindäki bir obada türk aýal-gyzlary, çagalar we garry-gurtýlar bir metjide toplanypdy. Biziň esgerlerimiz daštöwerekden ot ýygnadylar, soňra ýygnan otlaryny ýakyp, metjidiň penjiresinden içeri zyñdylar. Adamlar tüssä boglup daşaryk ylgaşýardylar. Şol wagt biziň haramzadalarymyz aýal-gyzlara we çagalara göýä türgenleşik-atyş tagtasydyr öýtmän, atyp başladylar.”

“Jaýa girdim. Öli türk gojasynyň jesediniň üstünden ätlemeli

boldum. Ona golaý esgerimiz bir türk gyzynyň köýnegini ýokary galdyrdyp, zor bilen oňa tats etdirýärdiler. Olar meni görüp, "gel, senem mazasyny dat" diýdiler. "Siziň munyñyz utanç dälmi? Aýypdyr bu!" diýdim. Muny eşden türk gyzy ylgap ýanyma geldi, aýaklarymy gujaklap menden kömek sorady. Esgerlere ýalbardym, "biçäre zenana beýtmäň" diýdim. Gäbazan esgerleriň biri tüpeňiniň süngi pyçagyny somlap, üstüme gaýtdy. Gaçmaga mejbur boldum. Gyzyň dady-perýady olýänçäm gulagymda ýaňlandy durdy."

"Aýrylmaly bolan her ýerimizi oda berýärdik. Aýylganç manzara. Berilen görkezme şeýle. "Nämäni özüňiz bilen äkidip bilmeseňiz, ýakyň!..." Onlarça obada garry-gurtýlar, hassalar, maýyp-müjrüpler, çagalar näme boldy, belli däl..."

"Oba girdik. Yaş gyzlary ene-atalarynyň gözleriniň alnynda zorladylar. Esgerlerimiz şol gije talap alan ýüpek ýorganlarynda ýatdylar."

"Türkler gorkularyna aýal-gyzlaryny gonamçylyklarda gizläpdiler. İki esgeriň zorlamaga synanşan bir yaş gyzy halas etdim. Ejesi ylgap gelip, elliromi ogşamaga başlady. Garabagyr enäniň beýleräginde onuň iki yaş gyzy olüp ýatyrdy."

"Birdenkä özümi bir gojanyň öñünde gördüm. Käbirleriniň yza çekip, damagy çalnan sygyrlar ýaly çabalanylп olýän çagy... oňa edip biljek iň gowy kömegim – ony hayal etmän bir demde öldürmekdi. Oba oda berildi."

* * *

Başga nämeler bolup geçýärdi?

Bulary fransuz zenan žurnalisti Berta Gaulisiň galamyndan okaň...

"Grek yza tesmesiniň pidasy Sögüt dedim. Sögüt Bursa golaý ýer. Harabalyga öwrülipdir. Uruşda ýeňlip yza çekilmäge başlanlarynda, şular ýaly ýagdaýlar üçin ýörite taýýarlanan goşun bölümleri tarapyndan ýakyp-ýandyrylyp, weýran edilipdir.

Ep-esli mukdarda dinamit, ýangyn bombasyny we partlayýy karteçleri ulanypdyrlar."

"Uruşda ýesir düşen grek ofiserleri bu weýrançylygyň iňlis ofiserleriniň gönüden-göni görkezmesi we direktiwasy astynda edilendigini aýtdylar. Obanyň eşraflary (mülkdarlary) hem bu gabahatlygyň iňlisleriň görkezmesi bilen edilendigini gürrüň berdiler."

"Ýkyylan binalaryň astynda adamlaryň jesetleri galypdyr. Yslanan jesetlerden çykýan ýakymsyz ysyň ýanynda söweş meýdanynyň dymjyklygy dagy hiç zatdy."

"Agşamyň garaňkysy üstümize çökdi. Ýanan öýleriň depesine gonan baýguşlaryň sesi eşdilýär. Agaclar ýanyp kömüre öwrülipdir."

"Metjitleriň hemmesi ýkyklypdyr."

"Maddi zyýan ummasyz, grekler eline ilen zady alyp gidipdirler. Emma talanan dükanlardan has beteri, öýler ýakyklypdyr we aýal-gyzlaryň, garrylaryň, çagalaryň namasy depgilenipdir. Bular Aýdynda edilenleriň bire-bir gaýtalanmasy."

"Ärtogrul Gazynyň kümmedinde durun. Musulmanlaryň mukaddea saýyp zyýarat edýän ýerleriniň biri... Dürli görünüşde hapa-hupa sürtülipdir, weýran edilipdir. Kümmediň gappsy bilen içindäki granit lahadyň gapagy açylypdyr."

"Bilejikde ymgyr uly pajygaly wakalar bolup geçipdir. Bu ýerleriň ilatyndan diri galanlar näme etjeklerini bilenoklar. Zorlanman galan ýaş gyz ýa-da aýal ýok. Bilejik ylla Pompeý ýaly. Basan ýeriň kül, ys-kok we gurum..."

* * *

Hawa... Köşgүn şeýhulyslamlary Mustapa Kemala "nälet" okaýarkalar, ynha, ýurdumyzda şeýle zatlar bolup bolup geçýärdi.

Indi seredip görýäs welin...

Atatürkiň adyny hutbalardan aýran, Çanakkale ýeňşinde, 19-njy maýda, 23-nji aprelde, 30-njy awgustda, 29-njy oktýabrdä Ataturki ýok hasaplan, 10-njy noýabr hutbasynda ýeke gezek "Elham" okamadyk Din işleri ministri... Aýasofýanyň münberine çykyp, bu topraklarda täzeden azan okalmagyna sebäp bolan Ataturke "nälet" okayar.

Gahryman halkymyzyň milli görevi, azatlygy, garaşsyzlygy, demokratiýasy we respublika taryhy kesgitleýji ýolaýyrttdyr... Ýa Mustapa Sabrileriň tarapyndasyň, ýa-da "Kuwaýy Milliyäniň". Ataturke "nälet" okama gadyrbilmezligini görkezen Din işleri ministri... ol hem edil özi ýaly Ataturke nälet okan Mustapa Sabrileriň, Dürrizadalaryň ruhy mirasçydyr!

Ýylmaz ÖZDIL.

"SÖZCÜ" gazeti, 26.07.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW,
Stambul uniwersitetiniň talyby. Publisistika